

Streszczenie

Humor w dialogach komedii Leonida Gajdaja odzwierciedlony w polskich tłumaczeniach. Analiza lingwistyczno-kulturowa

Niniejsza dysertacja poświęcona jest problemom przekładu humoru w dialogach komedii Leonida Gajdaja na język polski. Badania są realizowane przy użyciu metod współczesnego językoznawstwa i przekładoznawstwa, dodatkowo opierają się na perspektywie postrzegania elementów językowych poprzez pryzmat wymiany komunikacyjnej między różnymi kulturami.

Przedmiotem analizy są sceny wybrane z bogatej i różnorodnej, ale zawsze utrzymanej w tonacji satyryczno-komediowej twórczości L. Gajdaja.

Opracowanie składa się z wprowadzenia i części zasadniczej, podzielonej na wprowadzenie do części empirycznej, tło teoretyczne, część empiryczna oraz rozdziału zatytułowanego *Zakończenie*, zawierającego podsumowanie badań, ograniczenia badawcze i znaczenie przeprowadzonych badań.

W części wprowadzającej do części empirycznej przedstawiono metodologię badań własnych. W rozdziale tym uzasadniono wybór tematyki badawczej, sformułowano cele badań, założenia i problemy badawcze, a także adekwatne do nich techniki, metody i narzędzia badawcze. Jako założenie główne przyjęto, że autorzy tłumaczeń na język polski na ogół trafnie odzwierciedlają komizm zawarty w jej warstwie słownej i wizualnej, choć zarazem podlegają zarówno ograniczeniom obiektywnym, jak np. bariery translacyjne, jak i subiektywnym np. zamiar, przyjęta strategia translacyjna.

W części teoretycznej (tło teoretyczne) omówiona została problematyka tłumaczenia audiowizualnego humoru jako przedmiotu badań empirycznych, w rozdziale tym odniesiono się do kwestii definicyjnych, ujęcia humoru z perspektywy przekładoznawstwa, ze szczególnym uwzględnieniem trudności i ograniczeń, na jakie napotyka się tłumacz w translacji humoru oraz odnotowane w literaturze wątki związane ze strategiami translacyjnymi humoru. Ponadto, przybliżona została sylwetka L. Gajdaja oraz jego twórczość komediowa z uwzględnieniem trzech utworów tj. Operacja Y, czyli nowe przypadki Szurika, Kaukaska branka, czyli nowe przygody Szurika i Brylantowa ręka, z których został zaczerpnięty materiał egzemplifikacyjny. Ze względu na cel badań w końcowej części rozdziału teoretycznego omówiono teoretyczne i metodologiczne aspekty badań warstwy językowej radzieckich

komedii podwilżowych w kontekście czynników sprzyjających bądź ograniczających translację zawartego w nich humoru słownego na język polski z uwzględnieniem możliwych zamiarów i przyjęcia przez tłumacza określonych strategii translacyjnych.

Analizę materiału empirycznego omówiono w części trzeciej. Na jej podstawie dokonano kategoryzacji rodzajów humoru, obszarów rzeczywistości, do których się odnosił (kwestie społeczne, polityczne, moralne) oraz środków służących jego wyrażeniu (konstrukty językowe, aluzje, stereotypizacja, ironia itp.). Syntetyczny obraz humoru komedii L. Gajdaja odniesiono w końcowej części niniejszego rozdziału do odzwierciedlenia tego humoru w jego polskim tłumaczeniu oraz jego odbioru przez polskiego widza. W części czwartej (Zakończenie), jak nadmieniono, omówiono wyniki badań oraz sformułowano wnioski końcowe i uogólnienia.

Dużym wyzwaniem podczas tłumaczenia dialogów filmowych są sytuacje, w których elementy językowe łączą się z aspektem wizualnym, zwane humorem językowo-wizualnym. Są to dialogi, w których forma lub znaczenie są ściśle powiązane z tym, co można zobaczyć na ekranie. Ponieważ relacja między treścią dialogów z obrazem jest kluczowym elementem, który wymaga uwagi podczas tworzenia scenariusza, tłumaczenie tego rodzaju dialogów o zabarwieniu humorystycznym stawia przed tłumaczem specjale wyzwania. W pracy naświetlono rolę tłumacza w odtwarzaniu pierwotnego efektu komicznego, zapośredniczonego przez komizm języka, kształtowanego przez odniesienia do opisywanej radzieckiej rzeczywistości oraz formacji kulturowej, z której się wywodzi, u odbiorcy wtórnego.

W analizie materiału badawczego podkreślono również sytuacje, w których tłumacz musiał mierzyć się z humorem, opartym na elementach kulturowych, jak również intertekstualności. Takie odniesienia międzytekstowe mogą stanowić wyzwanie dla tłumacza, ponieważ brakuje możliwości objaśnienia ich w przypisie, ze względu na formę audiowizualną, jak również ze względu na rodzaj przekazanej treści, jakim jest humor. W związku z tym widz, oglądając film, musi samodzielnie zidentyfikować dane elementy i zrozumieć ich związek z odpowiednim kontekstem kulturowym. Interpretacja tego rodzaju dialogów wymaga umiejętności i kompetencji (w tym posiadania uprzedniej wiedzy) widza, których może nie posiadać.

Wybrane sceny z komedii L. Gajdaja zostały przedstawione pod kątem zastosowanych przez autora rodzajów humoru, ze szczególnym uwzględnieniem językowego, oraz wykorzystanych przezeń środków jego eksplikacji tj. tworzywo językowe, aluzje, ironia, satyra, stereotypy, projekt zabawnej trójki, a następnie zestawiono uzyskane w ten sposób dane z ich odzwierciedleniem w polskiej wersji językowej.